

la viuda faldes / --- / Ay!, de negra *samarrada* / senyal aduga! / Oh capó, lletja tortuga / e rôt de cóll! [‘her-niat de l’escrot, impotent’] / Vés a cridar lo cabiscol: / digues que vinga» (val, c. 1500, *Coll de Dames*, 1066); c. 1450, Fc. de la Via, *DAG*; «és una amenaça que --- es dirigix als chics --- per no pegar-los un calbot o una çamarrà», *MGadea* (*T. del Xè* III, 70); «un carchero [fill del Carxe, suburbi del Pinós] que em pega una *samarrà* al muscle y me diu: —que siga enhorabona!», *Canyissaes* (43). Cf. el cast. *zamarrear* «tironear» i arag. *zamarrazo*, hisp-am. *zamarreón* (*DCEC* IV, 816a50s.): entre tots els quals formen excel·lent comprovació del significat etimològic bascoide ‘pell’. *Samarrejar Assamarrear* [Belv.: «concutere, percutere»]; «Embranzida del gos, amb les dents reganyant. —Eh! goita, que t’assamararé si no calles! --- un dia et queixalarà!», *NOLLER* (*O C* VIII, 144.14); *assamorat Ensamarrear*; *ensamarat Samarria Samarro*, V. supra. *Samarró Samaroc* (?). *Samarroca* (romanço, *DAG*) *Samarrós*: alteració de *SAFA(R)RÓS* contaminat amb *samarra* i *samarrada*

SAMARUC, ‘peixet, capgròs o cuquet d’aigua’, mot valencià, comú amb el cast. *saramugo* o *jaramugo*, port *saramugo* id., it. dial. *ciamaruca* o *samarùgole*, ‘cuquet’, ‘caragolet’, d’origen incert; sembla haver-hi relació amb l’it. merid. *maruca*, ‘-ùculu’, ‘caragol’, cast dial. *moruca* ‘cuc’, ja documentat en el S. VIII, però l’origen d’aquest també és obscur, i és difícil precisar la relació que hi hagi entre els dos tipus, i entre ells i el cat dial *samaruga* ‘sangonera’, així mateix problemàtic; de tota manera és molt versemblant que hi hagi aquí quelcom de pre-romà, i és segur que no és aràbic □ 1.ª doc.: c. 1810; *samaruga* ja en diccs. de fi S. XIV sense definició.

Sanelo en el seu «Diccionari», probablement tenint a la vista el *DAut*, posà «*samaruch* xaramugo, vide bien» (II, 49r1), és a dir devia registrar-ho a reserva de comprovació. El *DAG* recull «un atre pobre, *samaruch*, larch y prim», València 1839 (on sembla que sobra la primera coma); no figura en els reculls val. de *CRos*, *Orellana*, *Lamarca* ni *Escrig* (aquest porta *çamacuch*); sí l’*Escrig* de *Llombart* (1887) (copiat pel de *MGadea*) «*samaruch*: samaruco, pececillo, especie de pez». El vocab. de peixos d’*Antoni Esteve* (*El Archivo*, *Dènia*, II, 1887, p. 157) identifica amb l’*Hydrargyra hispanica*; «peixet d’aigua dolça» A. *Boscà*, *GGRV*, p. 493. *AlcM* el cita del castellanenc *Pascual Tirado* com animaló de l’aigua de les sèquies; i hi ha la dita «ni a una *samaruc* enganya» per a un que no és capaç de pescar res (*Pensat i Fet*, revisteta de falles, Val. 1952, 18) *Griera* recollí *samaruc* a *Morvedre* i *sameruc* a *Burriana* per a ‘capgròs’, i aquell a València per a ‘cuc’.¹

Tinc anotat *samarúks* «peixets minúsculs que volen aigua ben corrent: se n’alimenten les serps d’arrosals», *CastPna.* (1961); ‘peixet de l’Albufera o de sèquia’. «les gambússies s’han menjat els fartets i *samarúks* que hi havia, però val més, perquè servixen com a esquer i aquells no servien», *Palmar* (1962);² a *Simat*

de *Valldigna* id. i també figuradament ‘cosa o moneda de valor exigü’: «el pobre: no té un *samaruc*» (1962). Té ús com a malnom: *Mas del Samaruc*, *Llucena*, 1961. Hi ha una variant *samarruc* (que *EnrValor* posà, sense aclarir, al marge de *samaruga* del *DFa*); i una altra, *samaroc*, en el *Maestrat* (*Benassal, AlcM*) que no és massa sorprenent en cap cas (la o s’explicaria per si sola si fos mot d’origen aràbic, pel sistema vocàlic de l’àrab vulgar o dialectal).

En el domini castellà (fora del *DAut*, que defineix «*xaramugo*: pececillo pequeño de que suelen usar los pescadores para cebo de otros»), quasi no hi ha més que dades aragoneses; que són de la variant *samarugo* semblant a la nostra: «barbo pequeño que suele vivir en las balsas ---», «torpe, obtuso ---», «persona arisca ---», en *Borao*; i «renacuajo» arag., *DACEsp* (1925); segons dades rebudes per *Griera samarugo* en el Sud de Navarra, *samaruco* a *Taraçona* i *samanuco* a *Albortite* (contaminat per *sabandija*), signifiquen ‘capgròs’. A l’Alt Aragó, a *Echo* pronuncien *thamarúgo* (consonant que va amb la de *thápo* = *sapo*); *Casac*. i *Kuhn* anotaren allí com a ‘peixet de riu’ (*BDC* xxiv, 183; *RLtR* xi, 101); *Méndez Coarasa*, i un parent seu, m’hi donaren ‘capgrossos’ com l’acc. pròpia, i aplicat a «qualquier cretino», amb la frase feta «ah *samarugo*! que te has escapao de la nuestra balsa» (1966).

També a l’Occident: gall. *xaramugo* (= ‘jaramugo’, *AcEsp.*); del port. *saramugo* «peixe miudo» hi ha cita de 1608 relativa al Baix Tejo («não tirão pardelhas ou *saramugos*, senão salmonetes, pescadas»); consta que s’usa a *Èvora* i en el *Guadiana*, i hi ha derivats i usos figurats a *Èvora* i en el *Minho*.

No té fonament l’etimologia aràbiga que s’havia suggerit: el mot que se suggeria no és *sama’úk* sinó *sumák*, que no podia donar tal resultat, i és un plural de *sámak* que significa ‘peix’ en general (veg. encara més obstacles en la nota 4 de l’article *SAMARUGO* del *DCEC/DECH*) I de més hi ha una altra objecció contra la recerca d’un origen aràbic: i és que qualsevol mena de sibilant aràbiga dona ç (> z) en castellà. Objecció que en principi descarta tota hipòtesi aràbiga; si no és que les formes aragoneses i castellanés fossin manllevades del català i el portuguès ..

Però el que intriga en aquest problema, i el torna interessant, és que el mot té importància i antiga parentela en dialectes d’Itàlia, sobretot del Sud: el calabr. *ciamarúculu*, que *Rohlf*s recollí en un poble de la zona central, és ‘cuquet’, i *ciamaruca* amb el sentit de ‘caragol’ s’usa en els *Abruzz*, *Monts Albans* i *Amaseno* (Sud del Laci), *giammarruca* a *Tàranto*; per altra banda venec. *samarùgole*, *sim-*, «sorta di conchiglia univalve di mare» (*Boerio*). Fou un encert del *DCEC* assenyalar el lligam d’aquest dialectalisme italià amb les formes hispàniques; car, atesa la identitat semàntica, en un mot de cos tan llarg i sòlid, bé podem dir que una coincidència casual és inconcebible.

Ara bé en el Migdia d’Itàlia, junt amb *ciamaruca* i anàlegs, existeix *maruca*. Un savi com *Schuchardt*, s’ocupà allà insistentment d’aquest problema (*Roman. Etymologieen* II, 195; *ZRPb.* xxvi, 324; xxviii, 321;